

ТЕНКОВИ У ПОЗИЦИОНОЈ ОДБРАНИ СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА

Тенковске и механизоване јединице, које су придате СК у позиционој одбрани, благодарећи својој ефикасној ватри, оклопној заштити и великој покретљивости, претстављају моћно средство за вршење успешних противнапада из дубине одбране на непријатеља, који би успео да продре у одбранбени појас, за појачање отпорности борбених поредака стрељачких јединица на правцима напада непријатељских тенкова и самоходних оруђа и за заустављање јако надмоћних непријатељских тенковских снага у дубини одбране СК. Оне дају велику активност и динамичност савременој одбрани и повећавају њену дубину и чврстину.

Због велике ширине одбранбеног појаса СК и његове местимичне мање дубине — и поред тога што је предњи крај одбране најчешће делимично заштићен природним противтенковским препрекама и што су поједини одбранбени рејони неприступачни или тешко доступни за непријатељске тенкове и самоходна оруђа — на њему ће бити више праваца изложених пробоју непријатељских тенковских и механизованих јединица. То је, свакако, један од разлога што постоји опасност од превременог ангажовања браниоцевог другог ешелона, односно резерви, тим пре што ће нападач тежити да га на то натера извођењем демонстративних напада на разним правцима. Због тога је, при организацији извођења одбране, веома важно да се свестрачно процени ситуација, да се правилно и благовремено открију рејон груписања и правац главног удара непријатељских тенкова и самоходних оруђа, да се врши непрекидно извиђање и осматрање, да се обезбеди солидно осигурање међупростора, спојева и бокова, да се успостави непрекидна и сигурна веза и да се одржи активност одбране.

Суштина успешне одбране састоји се у дубоком ешелонирању борбеног поретка и у правилном и брзом маневровању другим ешелонима, односно резервама, по дубини и фронту, јер су добро припремљени, благовремено и одлучно изведени противнапади довољно јаким снагама главни предуслов за успех. Због тога командант стрељачког корпуса и команданти стрељачких дивизија првог ешелона треба да располажу јаким, по могућству, брзо покретљивим и на правом месту распоређеним резервама, које ће бити у стању да у одговарајућој ситуацији на време интервенишу да би задржале непријатеља који је продрио и одбациле га иза предњег краја одбране. Решењу овог задатка, у великој мери, доприносе тенковске и механизоване јединице, у заједници са јаким деловима осталих родова војске.

У одбрани тенкови се никада не распоређују равномерно по читавом фронту, већ се, начелно, групишу на најпогоднијем, односно највероватнијем правцу напада непријатељских тенковских снага (који се најчешће поклапа са правцем главног удара непријатеља). Од овога се, донекле, може отступити само ако постоји више вероватних правца напада непријатељских тенкова који су међусобно одвојени озбиљним природним препрекама.

Ојачавање СК тенковским јединицама у позиционој одбрани, углавном, зависи од задатка, важности правца, карактера земљишта, ширине фронта, zasiћености СК противтенковским средствима и њихове покретљивости, јачине и степена борбене готовости тенковских јединица којима се располаже и јачине и састава непријатеља (нарочито његових оклопних јединица).

Према изложеном, СК се мора увек ојачавати тенковима, а обично му се придаје један тенковски батаљон до једне тенковске бригаде и један дивизион самоходне артиљерије. Придате тенковске снаге могу се употребити: 1) **за ојачање стрељачких дивизија** првог ешелона на вероватним правцима напада непријатељских тенкова (најчешће стрељачке дивизије на правцу вероватног главног удара непријатеља), 2) као **тенковска резерва СК** (за извршење противнапада, у току противприпреме, на непријатеља испред предњег краја главног одбранбеног појаса, или на непријатеља коме је успело да се пробије у дубину одбранбеног појаса СК, за заустављање јако надмоћних непријатељских тенковских снага на противтенковским линијама између првог и другог одбранбеног појаса или на другом одбранбеном појасу, с тим да мањи део тенкова ТР до почетка њене употребе образује дежурну тенковску јединицу, намењену за борбу са непријатељским ваздушним десантима и падобранцима) и 3) као **тенковске заседе и лутајући тенкови**.

Стрељачким дивизијама првог ешелона (ако их треба ојачати тенковима) не треба придавати више од једне трећине расположивих тенковских снага СК, јер његова тенковска резерва, као што је већ речено (са другим ешелоним, односно резервама корпуса), претставља моћно средство за вршење противнапада. Због тога, ако је стрељачком корпусу придат само један тенковски батаљон, онда га, начелно, не треба цепати, већ га у целини употребити у својству тенковске резерве корпуса.

Тенкови који су придати стрељачким дивизијама првог ешелона могу се употребити:

- као тенковска резерва СД (начелно у целини ако је придата мала тенковска јединица);
- као покретне ватрене тачке у борбеном поретку стрељачких јединица на вероватним правцима напада непријатељских тенкова;
- као тенковске заседе и лутајући тенкови и
- у саставу предњих одреда који дејствују на најважнијим правцима.

Форме дејства тенкова у одбрани

Искуство последњег рата је доказало да су стрељачке јединице, на главном положају првог одбранбеног појаса, ако су биле подржане само артиљерском ватром, трпеле велике губитке и често долазиле у критичну

ситуацију, нарочито при масовном нападу непријатељских тенкова. Да би се повећала њихова отпорност и живавост, понекад су ојачаване тенковским деловима из састава тенковских јединица које су придате стрељачкој дивизији. Ови тенкови распоређивани су као **непокретне ватрене тачке** у рејонима или чворовима стрељачких јединица у сагласности са општим планом противтенковске одбране СД.¹⁾

Пошто је тешко одредити највероватнији правац напада непријатељских тенкова због релативно велике ширине одбранбеног појаса СК, стрељачке јединице у првом ешелону СД, начелно, не треба ојачавати тенковима. То се изузетно врши само ако се располаже великим бројем тенкова и ако је, поред тога, благовремено и са сигурношћу утврђено да ће неки одбранбени рејони стрељачких јединица бити изложени масовном удару непријатељских тенкова. Исто тако, накнадно увођење тенкова у борбени поредак пешадије, пошто се дефинитивно открио правац удара непријатељских тенкова, није препоручљиво, јер би тенкови претрпели велике губитке због сталног пораста силе удара нападача из дубине, добро дириговане артиљериске ватре и дејства авијације. Недостатак тенкова треба надокнадити применом солидног система противтенковских препрека, гушћим груписањем ловаца тенкова и противтенковских оруђа, изградом ДОТ-ова и укопавањем преносних челичних купола снабдених противтенковским оруђима.

Међутим, у одбрани на тешко пролазном земљишту, које онемогућава или у великој мери отежава маневар тенкова по ширини и дубини, где не треба очекивати јаче непријатељске тенковске снаге, неће бити потребно да се СК ојачава тенковским јединицама. Али, ако би се корпус, ипак, ојачао тенковском јединицом, онда део тенкова треба употребити као непокретне ватрене тачке.

У Курској бици 1943 године Совјети су скоро све тенкове и самоходна оруђа тенковских резерви стрељачких дивизија и корпуса употребили у својству непокретних ватрених тачака у борбеним порецима пешадије, зато што су унапред знали за немачку офанзиву и време њеног почетка; што су, иако су били у одбрани, располагали надмоћнијим тенковским и механизованим јединицама него немачка армија и што су тенкове и самоходна оруђа груписали на отсецима за које су унапред сигурно знали да ће бити изложени удару немачких тенкова.

После успешног противнапада, који се врши уз учешће тенковске резерве, тенкови се, такође, могу употребити као непокретне ватрене тачке. По извршеном задатку већи део тенковске резерве одлази у одређени зборни рејон, а само изванредан број тенкова, заједно са групама пешадије, образује упоришта, под чијом заштитом стрељачке јединице учвршћују успех на достигнутој линији.

¹⁾ Тенкови се размештају по ширини и дубини, маскирају и укопавају тако да стоје у међусобној ватреној вези и да имају могућности ватреног дејства у све стране. Сваки ватрени положај мора бити осигуран природним или вештачким противтенковским препрекама и распоредом пешадије. Поред основног, за сваки тенк унапред се одређују и један до два резервна ватрена положаја. Задатке им поставља командант стрељачке јединице којој су придати, односно командант артиљерије противтенковског чвора или рејона у коме су распоређени.

Исто тако, сваки тенк који је онеспособљен за кретање, а способан је за борбу, треба да образује непокретну ватрену тачку и да се бори до последњег метка све до оправке, евакуације или уништења.

Тенковске заседе, јачине од једног тенковског вода до тенковске чете, са деловима пешадије и пионира, у великој мери повећавају живавост одбране по читавој њеној дубини. Оне дејствују у сагласности са општим планом одбране СК, а нарочито са планом противтенковске одбране и планом употребе тенковских резерви, допуњујући планирана дејства артиљерије, дивизијских и корпусних резерви. Постављају се по читавој дубини одбранбене зоне СК на вероватним правцима дејства непријатељских тенкова. Њихов распоред на главном одбранбеном појасу врше команданти СД првог ешелона, а на осталом делу командант СК.

Тенковске заседе, добро укопане и маскиране, имају задатак да сачекају долазак непријатељских тенкова и самоходних оруђа, да им са најкраћих отстојања, брзом и прецизном ватром са места, нанесу што више губитака, да поремете њихов борбени поредак и под повољним условима пређу у противнапад у циљу коначног уништења непријатеља који је продро и, најзад, да створе повољне услове за ступање у борбу тенковских резерви СД и СК. У последњем случају тенковске заседе служе као „мамац“ за групе непријатељских тенкова, који, устремљујући се на заседу, излажу свој бок или позадину тенковској резерви (распоређеној на полазном положају) и улазе у „ватрени џак“, тако да тенковска резерва, после ефикасног ватреног дејства са места, може прећи у успешан противнапад. Увек треба тежити да ватра тенковске заседе буде коса или бочна у односу на непријатељске тенкове и да се отвори у тренутку када се тенкови крећу по тешко пролазном земљишту или кроз теснаце, подразумевајући ту и пролазе кроз минска поља.

Тенковске заседе треба да буду маскиране и зштићене природним или вештачким противтенковским препрекама и деловима пешадије, нарочито аутоматичарима. Оне се обично постављају на ивицама шума, у шумарцима, шипражју, жбуњу, насељеним местима, иза група кућа итд., али ови објекти не треба да буду сувише маркантни и усамљени. Само изузетно заседе се могу постављати на предњем крају одбране (ако су повољни земљишни услови), јер их непријатељ осматрањем и насилним извиђањем може пре времена открити и уништити.²⁾

Најистакнутије тенковске заседе, начелно, треба постављати у висини резерви оних стрељачких батаљона који су распоређени на главном положају првог одбранбеног појаса, у циљу затварања међупростора, спојева и обезбеђења откривених бокова батаљонских одбранбених рејона.

Према искуству из прошлог рата тенковске заседе су много ефикасније него заседе противтенковских топова зато што боље маневрују, што

²⁾ Поред основне ватрене линије обично се уређује још једна до две резервне ватрене линије, на које се тенковска заседа, по извршеном задатку на основној ватреној линији и под заштитом артиљериске ватре и суседних стрељачких јединица, повлачи прикривеним правцем да би избегла концентрично дејство непријатељске артиљерије и авијације и да би на њима могла поново ступити у дејство. Заседе поседају своје ватрене линије у дубини одбране, начелно, тек онда када је откривен правац главног удара непријатељских тенкова.

се лакше извлаче из додира са непријатељем и што не трпе губитке од ватре тешког пешадиског наоружања и парчади распрснутих артиљериских зрна и авионских бомби.

Лутајући тенкови (један до три тенка) имају задатак да код нападача стварају лажну слику о јачини и груписању тенкова или артиљерије на појединим правцима. Они се употребљавају по читавој дубини одбранбене зоне СК и у тесној повезаности са дејствима тенковских засада и противнападима тенковских резерви. Задатке им дају команданти СД и СК или тенковски командант, ако раде искључиво за рачун тенковске јединице. Они претстављају врло погодно средство за обману непријатеља и за стварање потребних предуслова за извршење успешног маневра.

Лутајући тенкови најчешће се употребљавају у близини предњег краја. Крећу се заклоњеним правцем дуж предњег краја и отварају ватру (посредно или непосредно) са унапред припремљених ватрених положаја не само на средњим и блиским, већ и на највећим отстојањима да би нанели што веће губитке непријатељу. У току нападачевог јуриша такође дејствују са погодних, унапред одређених ватрених положаја и учествују у непосредној одбрани отпорне тачке која је највише угрожена од стране непријатељских тенкова и самоходних оруђа.

При дејству за рачун тенковске јединице лутајући тенкови могу корисно послужити за навлачење непријатељских тенковских снага под бочну ватру сопствене тенковске резерве, тенковске засаде и противтенковских оруђа.

Тенковска резерва СК (која се у одбрани начелно образује од највећег дела придатих тенкова) употребљава се за извршење противнапада на непријатеља који је успео да продре у одбранбени појас СК, са циљем да се униште непријатељске снаге које су продрле и успостави првобитни предњи крај главног одбранбеног појаса. При томе, она се најчешће ангажује заједно са читавим или делом другог ешелона, односно резерве СК, а у ретким случајевима и самостално. У изузетним случајевима тенковска резерва СК може извршити противнапад и са другим ешелоном оне стрељачке дивизије првог ешелона СК која је изложена главном удару непријатеља. Али, ако је противнапад нецелисходан, због велике надмоћности непријатељских тенковских снага, онда се тенковска резерва СК може употребити за њихово одбијање или заустављање на једној од унапред припремљених противтенковских линија.

Аналогно начину употребе тенковске резерве СК употребљава се и тенковска резерва СД у оквиру одбране главног одбранбеног појаса.

Тенковска резерва СК у одбрани може заузимати очекујући и полазни положај (линију развијања), противтенковску линију и зборни рејон.

Тенковска јединица, која је придата СК, редовно ноћу долази из рејона прикупљања на **очекујући положај**. Очекујући положај треба да буде иза погодне природне противтенковске препреке, заклоњен од угледа из ваздуха и са земље и да омогућава благовремену интервенцију сопствених тенкова у свим угроженим правцима. Очекујући положај тенковске резерве СК нормално се налази у близини најјаче групе другог ешелона СК, иза дру-

гог одбранбеног појаса.³⁾ Поред основног, одређују се резервни и лажни очекујући положај. Тенковска резерва премешта се на резервни очекујући положај чим буде откривена или после извршеног задатка, а на лажном очекујућем положају размештају се полумаскиране макете тенкова и самоходних оруђа у циљу довођења непријатеља у заблуду о правом месту тенкова. Тенковска резерва не остаје дуже времена на једном очекујућем положају, већ га мора мењати, нарочито кад постоје индиције да га је непријатељ већ открио.

На очекујућем положају тенковске резерве СК изводи се организација одбране и утаничава садејство са осталим родовима војске, тенковске старешине свих степена и тенковске посаде врше извиђање земљишта и непријатеља; изводе се заједничке вежбе са осталим родовима војске у вези са претстојећим задатком и јединица се доводи у пуну борбену готовост.

За тенковску резерву СК одређују се два до три, а према потреби и више праваца за извршење противнапада и на сваком од њих један до два **полазна положаја**, који треба да јој омогуће најповољније услове за ступање у борбу са продрлим непријатељским тенковима и самоходним оруђима. Успех тенковске резерве знатно зависи од тога да ли је претходно извршено детаљно извиђање, уређење и обележавање праваца противнапада, да ли је правилно организована саобраћајна служба и тачно прорачунато потребно време за извршење њеног кретања и да ли је резерва прикривено и брзо доведена на полазни положај (јер је неопходно да избегне сусрет са надмоћнијим непријатељским тенковским снагама на отвореном земљишту и да пре непријатеља стигне на предвиђени **полазни положај**).

Погодним распоредом тенковских **полазних положаја**, у комбинацији са ватреним линијама ППТР, дејством ПОЗ-ова и тенковских заседа, првенствено треба запречити међупросторе, спојеве и откривене бокове одбранбених рејона на које ће највероватније бити усмерен напад непријатељских тенковских снага. Сами **полазни положаји** треба да имају добру прегледност и широко поље ватреног дејства, да буду заклоњени од угледа из ваздуха и непријатељских земаљских осматрачница, да имају коси или бочни положај у односу на вероватне правце напада непријатељских тенкова и да омогућавају прелаз тенковске резерве у противнапад у свим правцима и садејство са осталим деловима борбеног поретка СК.⁴⁾

Тенковска резерва СК начелно може организовати **полазни положај**:

— на главном одбранбеном појасу, у висини резервног положаја, са циљем да заједно са читавим или делом другог ешелона СК изврши против-

³⁾ У очекујућем положају тенкови се маскирају и са већим размаком размештају у тенковским рововима, а посаде у склоништима (ако има природних маски). Тенковска бригада може се разместити на просторији од 1—3 км²). Организује се кружна одбрана, припремају се и уређују излази у свим предвиђеним правцима противнапада, у непосредној близини одређују се, а по потреби и уређују, ватрене линије у све стране.

Очекујући положај тенковске резерве СД уређује се на сличан начин на 5—8 км од предњег краја главног одбранбеног појаса, у близини осталих резерви СД.

⁴⁾ На **полазним положајима** копају се тенковски ровови, а за посаде заклони. Свака тенковска посада мора тачно да зна место свога тенка и да располаже ватреним скицом у коју се, ради боље управе тенковском ватром, уноси потребан број земљишних оријентира, који треба да су истоветни са оријентирима за артиљерију.

напад на непријатељске тенковске и пешадиске снаге, које су привремено задржане испред резервног положаја од стране тенковске и осталих резерви СД;

— у дубини међупростора између првог и другог одбранбеног појаса, нарочито иза преградних положаја, са циљем да заједно са читавим или делом другог ешелона СК изврши противнапад на непријатеља који, после извршеног пробоја главног одбранбеног појаса, наступа ка другом одбранбеном појасу и

— у дубини другог одбранбеног појаса са циљем да одбије непријатеља који је продро у њега.

Полазни положаји тенковске резерве СД најчешће се одређују на главном одбранбеном појасу у висини међуположаја, испред и иза резервног положаја.

Где год је могуће **полазне положаје треба одређивати испред или са стране пуковских, дивизиских, противавионских и корпусне артиљериске групе**, не само ради заштите артиљериских положаја од директног удара непријатељских тенкова, него и због непосредног коришћења ватре артиљерије за уништавање и одбијање непријатељских тенкова и самоходних оруђа који би продрли на тим правцима.

Ако ниједна од предвиђених варијанти противнапада не одговара ситуацији, уместо полазних положаја **назначују се линије развијања**, на којима се тенкови развијају у борбени поредак пред ступање у борбу. Линије развијања најчешће се одређују у току саме динамике боја.

Као што је већ напоменуто, за тенковску резерву СК уређују се **противтенковске линије** на вероватним правцима напада непријатељских тенкова ради заустављања наступања и одбијања јако надмоћних непријатељских тенковских снага када противнапади немају изгледа на успех. Тенкови и самоходна оруђа распоређују се на унапред припремљеним ватреним положајима по начелима која важе за противтенковску артиљерију (за разлику од распореда тенкова на полазним положајима где заузимају борбени распоред са растојањем 30—50 м између возила).⁵⁾ Супротно условима који важе за избор полазних положаја, противтенковске линије треба бирати иза природних противтенковских препрека и на земљишту са обезбеђеним боковима. У сваком случају, за полазне положаје и противтенковске линије треба бирати земљишне отсеке који својим рељефом и покривеношћу изискују што мање инжењерских радова. Према потреби, поред тенкиста и пионира, на њиховом уређењу треба да учествују и делови стрељачких јединица, јер је искуство показало да добро укопан и маскиран тенк може да уништи или онеспособи 3-5, па и више непријатељских тенкова.

После извршеног противнапада тенковска резерва СК одлази у раније одређени **зборни рејон**, где се уређује и припрема за извршење наредног задатка. Поред основног за њу се одређује и резервни зборни рејон, који ко-

⁵⁾ Противтенковске линије тенковске резерве СД одређују се најчешће у дубини главног одбранбеног појаса, нарочито у висини међуположаја и иза резервног положаја, а противтенковске линије тенковске резерве СК у међупростору између главног и другог одбранбеног појаса и на другом одбранбеном појасу (најчешће на његовом предњем крају).

ристити ако би непријатељ заузео основни зборни рејон или је овај изложен јакој ватри, затрован, миниран или неприступачан сопственим тенковима.

Зборни рејон треба бирати на месту које је заклоњено од осматрања са непријатељских земаљских осматрачница и из ваздуха. Поред тога, треба га организовати за кружну одбрану и осигурати распоредом сопствене пешадије.

Зборни рејон тенковске резерве може да послужи као очекујући положај, ако тенковска резерва треба да пређе на други раније припремљени полазни положај да би са њега приступила извршењу новог задатка, или као полазни положај, ако створена борбена ситуација изискује да тенковска резерва изврши противнапад на непријатеља непосредно из зборног рејона или да ватром са места одбије поновни напад непријатеља. Због тога тенковска резерва треба да се што пре припреми за поновну акцију из зборног рејона, јер је искуство показало да непријатељ брзо предузима поновни напад ојачаним снагама и то обично на истом правцу на коме је претходно био одбијен.

Ако је уз учешће тенковске резерве СК поново успостављен предњи крај главног одбранбеног појаса, онда се зборни рејони, начелно, одређују иза главног одбранбеног појаса, на линији резерви СД, а ако је непријатељу успело да се задржи и учврсти на извесној линији у дубини одбранбене зоне СК, онда његова тенковска резерва може остати на полазном положају (са кога је била предузела противнапад) ради његове привремене одбране или може заузети други зборни рејон ради предузимања поновног противнапада погоднијим правцем.

Ако нема изгледа за скори поновни напад делимично уништеног и одбаченог непријатеља или је вероватно да ће непријатељ предузети поновни напад другим, удаљенијим правцем, онда тенковска резерва СК одлази у резервни очекујући положај иза другог одбранбеног појаса (пошто се претходно попуни и уреди у зборном рејону, ако за то има потребе).

После извршеног задатка, тј. успостављања првобитног предњег краја одбране, тенковска резерва СД одлази у зборни рејон који се најчешће налази иза или у висини резерви стрељачких пукова на главном одбранбеном појасу. У осталим случајевима поступа аналогно тенковској резерви СК.

Организација одбране и садејства

Командант СК руководи организацијом одбране СК у целини и, између осталог, саслушава мишљење команданта придате тенковске јединице о њеној најцелисходнијој употреби у конкретной ситуацији.

У своме реферату командант тенковске јединице, углавном, износи:

— каквим и коликим тенковским снагама располаже непријатељ, који су највероватнији правци њиховог дејства и места њихових очекујућих и полазних положаја; у чему земљиште отежава или олакшава употребу његових тенкова у појасу обезбеђења при нападу на предњи крај и у дубини одбране;

— стање своје јединице и до кога ће рока бити доведена у пуну борбену готовост;

— предлог о начину употребе тенковске јединице (колико тенкова треба одредити у тенковску резерву, колико их придати стрељачким дивизи-

јама првог ешелона и у каквој улози, да ли треба организовати тенковске заседе и применити лутајуће тенкове и задатке тенкова у току одбране);

— место очекујућег положаја тенковске резерве СК, правце противнапада, места полазних положаја на сваком од ових праваца, места противтенковских линија и тенковских заседа, места зборних рејона тенковске резерве СК по извршеном задатку и начин уређења наведених положаја, линија и рејона;

— какву помоћ тенковима треба да укажу други родови војске у току организације и извођења одбране;

— рејон размештаја позадинских делова тенковске резерве СК и све остале податке који су у тој ситуацији од утицаја на доношење претходне одлуке команданта СК.

На **командантском рекогносцирању** команданта СК, на коме обавезно учествује и командант тенковске јединице, између осталог дефинитивно се одређују вероватни правци напада непријатеља, нарочито правац главног удара његових тенковских снага и самоходних оруђа, систем сопствене противтенковске одбране, начин употребе сопствених тенкова и самоходних оруђа и, на крају, начин садејства између родова војске у оквиру корпуса.

Приликом издавања коначне одлуке командант СК у тачки која се односи на тенковску јединицу треба да прецизира:

— поделу и начин употребе тенковских јединица;

— очекујући положај, састав и задатке тенковске резерве СК, вероватне правце противнапада, правце кретања, полазне положаје и противтенковске линије на сваком од ових праваца;

— зборне рејоне по извршеним задацима и по могућству наредни циљ дејства;

— места, јачину и задатке тенковских заседа и лутајућих тенкова;

— начин материјално-техничког обезбеђења и евакуације;

— време готовости.

Поред **недавног**, у циљу организације **боја** и садејства, командант тенковске јединице сазнаје од команданта корпуса на **рекогносцирању**:

— са **које линије** и **којим правцима** се очекује **напад главних снага** непријатељске пешадије, тенкова и самоходних оруђа;

— **задатке** и **општи план дејстава** стрељачких јединица;

— **место, правце противнапада** и **полазне положаје** другог ешелона СК;

— **место, правце противнапада** и **ватрене линије** ППТР;

— **начин садејства** са **стрељачким јединицама** првог и другог ешелона СК и ППТР;

— **организацију система** и **распоред** противтенковске одбране;

— **авијациско, артиљериско, инжењериско** и **хемиско обезбеђење** противнапада тенковске резерве СК и **дејстава** на противтенковским линијама на свим правцима;

— **сигнале командовања**, ПАО, ПТО и ПХЗ и **сигнале садејства** између родова војске.

Организацијом садејства између **стрељачких јединица** и **тенковске резерве** СК одређују се **правци противнапада** тенковске резерве, **места тенковских заседа**, **полазни положаји**, **противтенковске линије** тенковске резерве и

путеви до њих, време и начин њиховог поседања, правци ватреног дејства, начин пролажења тенкова кроз сопствене противтенковске препреке и борбени поредак стрељачких јединица и начин подршке дејстава тенкова од стране околних стрељачких јединица.

За садејство између тенковске, ППТР и стрељачких јединица другог ешелона СК одређују им се њихова места дислокације, проучава се земљиште у свим правцима противнапада, доводе се у склад њихова заједничка дејства, утаничавају се правци њиховог кретања до полазних положаја, односно противтенковских линија и време њиховог поседања, прецизира се време преласка другог ешелона на јуришни положај и разрађују се све могуће варијанте дејства тенкова у борбеном поретку стрељачких јединица другог ешелона приликом извршења заједничких противнапада.

За садејство између тенковске резерве СК и артиљерије устаљују се начин и време подршке тенкова од стране артиљерије, начин одржавања везе и међусобни сигнали; одређују се линије ватрених положаја артиљерије и правци ватреног дејства при заједничком одбијању напада непријатељских тенкова.

За садејство између тенковске резерве и подржавајуће авијације одређује се начин и време обезбеђења тенковске јединице од напада из ваздуха, начин подршке тенковског противнапада и дејстава са ПТ линија, начин обележавања тенкова и сопствених авиона, начин одржавања везе и међусобни сигнали за навођење авијације и тенкова на опасне циљеве.

За садејство између тенковске резерве и инжењерије прецизирају се све мере које се односе на уређење и маскирање очекујућег положаја, предвиђених праваца кретања тенкова, полазних положаја и противтенковских линија, лажних положаја, зборних рејона и путева за снабдевање и евакуацију, као и места и време израде пролаза за тенкове кроз сопствене противтенковске препреке.

За садејство између тенковске резерве и хемиских јединица одређују се време и места за стварање димних завеса и њихово трајање у циљу маскирања преласка тенкова са очекујућег на полазни положај, линије развијања, противтенковске линије, као и за маскирање преласка тенковске резерве у противнапад, односно зборни рејон (ако за то има потребе и услова).

После саслушавања коначне одлуке од стране команданта СК, командант тенковске јединице врши рекогносцирање са својим старешинама, да би на земљишту прецизирао коначну одлуку команданта СК у тенковском смислу и поставио задатке потчињеним јединицама.

На рекогносцирању команданта СК постављају се само основи садејства између родова војске у оквиру СК, који се касније детаљно разрађују у плановима, а ови затим проверавају и међусобно саглашавају приликом заједничког изласка на земљиште претставника родова војске из штаба СК и команданта свих јединица, које ће садејствовати у току извођења одбране.

После овог заједничког изласка по општевојној линији командант тенковске јединице излази на земљиште са својим непосредно потчињеним старешинама на коме се детаљно утаничава садејство унутар тенковске јединице.

Ако у току извођења одбране планиране варијанте за употребу тенковске резерве СК не би одговарале створеној ситуацији, командант СК је

дужан да команданту тенковске резерве изда допунска наређења у којима се обично наводе:

- кратки подаци о ситуацији;
- правац противнапада и полазни положај, односно линија развијања;
- циљ противнапада;
- ко ће и како садејствовати односно подржавати противнапад;
- зборни рејон по извршеном задатку и по могућству наредни задатак;
- време готовости.

У хитним случајевима избор полазног положаја, односно линије развијања, врши сам командант тенковске резерве.

Тенкови у току извођења одбране

Тенкови у саставу предњих одреда (које шаљу команданти стрељачких дивизија првог ешелона на најважнијим правцима) дејствују као тенковске заседе. Са отстојања успешног ватреног дејства они отварају изненадну ватру на нападача који наступа, натерују га на развијање. Наносе му губитке и успоравају његово кретање. Ако непријатељу нанесу осетније губитке и постигну привремену надмоћност, тенкови из заседе прелазе у кратке противнападе и, у садејству са пешадијом и уз подршку артиљерије, довршавају уништење ангажованих непријатељских тенкова, самоходних оруђа и делова пешадије. Ако непријатељ наступа без тенкова и самоходних оруђа, тенкови предњег одреда врше кратке и одлучне противнападе, уништавају живу силу и ватрена средства непријатеља и својим предњим одредима омогућавају да и даље држе своје положаје. Али, ако је очигледна надмоћност непријатељских тенкова и самоходних оруђа, онда тенкови, у садејству са мањим деловима стрељачких јединица и ПОЗ-овима, ватром са места и са кратких застанака, помажу предње одреде у давању узастопног отпора, омогућавају им уредно одвајање од непријатеља ради планског поседања наредних положаја, а сами мењају ватрене положаје под заштитом артиљериске ватре.

Тенкови се, начелно, не придају осигуравајућим деловима стрељачких дивизија првог ешелона, већ се осигуравајући делови подржавају ватром са главног одбранбеног појаса. Тенкови им се могу придати само онда ако линија осигурања има улогу лажног предњег краја одбране (обично се придају лутајући тенкови).

Ако постоје повољни услови за извођење противприпреме, онда у њој, поред артиљерије, минобацача и авијације, могу учествовати део тенкова и самоходних оруђа и стрељачке јединице. Она се обично изводи испред предњег краја у виду кратког противнапада са ограниченим циљем. Полазни положаји, односно линије развијања тенкова, треба да буду што ближе предњем крају, али заклоњени од осматрања са непријатељских земаљских осматрачница и од извијања из ваздуха.

Пре и у току јуриша на предњи крај, тенкови дејствују у својству непокретних ватрених тачака и лутајућих тенкова на начин како је то раније изнето.

Тенковске заседе дочекују групе непријатељских тенкова које су продрле кроз међупросторе батаљонских и четних одбранбених рејона, а у по-

вољним приликама, после ватреног дејства са места, прелазе у противнапад и довршавају њихово уништење. У томе их подржава артиљерија и ватрена средства оближњих делова стрељачких јединица. Њихово даље дејство често се комбинује са дејством тенковске и ППТР стрељачке дивизије.

Тенковска резерва СД учествује у противнападу на непријатеља који се уклонио или извршио пробој главног положаја првог одбранбеног појаса. Тенкови, сами или са десантима, долазе највећом брзином из очекујућег на ползани положај, одакле, најчешће ватром са места, у садејству са ватром тенковских заседа, артиљерије, авијације и стрељачких јединица, одбијају јуриш непријатељских тенкова и самоходних оруђа, а потом изводе маневар, прелазе у противнапад и косом или бочном ватром са блиских отстојања довршавају уништење оних тенкова и самоходних оруђа који су успели да продру. Тенкови уништавају непријатељску пешадију и њена ватрена средства митраљеском ватром и гусеницама и, начелно, гоне непријатеља до успостављања првобитног предњег краја одбране.

Најпогоднији тренутак за извршење противнапада тенковске резерве СД наступа у тренутку када се непријатељски тенкови, самоходна оруђа и стрељачки делови првог ешелона сувише истакну унапред и одмакну од артиљерије за подршку. У таквој ситуацији, при извршењу енергичног противнапада на тако изоловани први ешелон, авијација и артиљерија браниоца треба да задржавају даље напредовање другог ешелона непријатеља.

Ако непријатељ продире методичније и компактније, тј. уз повремено учвршћивање постигнутих успеха, и ако су му бокови добро обезбеђени, противнапад браниоца мора да буде темељитије и брижљивије припремљен и изведен свим расположивим снагама СД, тако да се много не разликује од нормалног напада са скраћеном припремом, у коме тенковска резерва СД дејствује као тенкови НПП.

Ако у браниочев положај продре мањи број непријатељских тенкова и самоходних оруђа, борбу са њима треба да воде артиљерија, тенковске заседе и ватрена средства стрељачких јединица и њима придати тенкови.

У случају да противнапад не успе, тенковска резерва је дужна да својом ватром и кратким противнападима омогући сопственој пешадији да се задржи на достигнутој линији или да се извуче на повољнији положај и тиме створи услове за извршење поновног противнапада дотадањим или јачим снагама.

Да би се онемогућило учвршћење постигнутог успеха непријатељских тенкова и самоходних оруђа, који су сами или без довољне подршке своје пешадије продрли у важан отсек одбранбеног положаја, тенковску резерву СД треба употребити самостално или у садејству са ППТР, односно ПОЗ-ом, а њен противнапад подржати дејством авијације, артиљерије и ангажованих стрељачких јединица.

У зони главног одбранбеног појаса треба вршити противнапад читавим другим ешелоним, тенковском и противтенковском резервом СК под што повољнијим условима и тек онда кад су претходно исцрпљене све одбранбене могућности стрељачких дивизија првог ешелона.

Најповољнија прилика за употребу другог ешелона тенковске и ППТР СК на главном одбранбеном појасу наступа у тренутку када је несумњиво

откривен главни удар непријатеља и када су резерве СД привремено задржале његове тенкове и пешадију испред резервних положаја. То је моменат када све резерве СК (на челу са тенковском резервом) са благовремено поседнутих полазних положаја треба да изврше противнапад у бок растројеног и ослабљеног борбеног поретка нападача.

Искуство је доказало да се продрли нападач врло често може уништити противнападом у зони између главног и другог одбранбеног појаса, зато што су његове намере у току и после пробоја главног одбранбеног појаса коначно откривене и што је његов борбени поредак у тој фази већ ослабљен и поремећен, резерве делом утрошене, а артиљерија заостала на ранијим положајима.

Ако непријатељ надмоћнијим снагама изврши пробој главног одбранбеног појаса, а други ешелон и резерве СК нису још употребљени, командант СК, према ситуацији и предвиђеном плану, може да истури ППТР и ПОЗ на унапред припремљену противтенковску линију. У исто време, снаге које су привучене са неангажованих отсека стрељачких дивизија првог ешелона, а у крајњем случају и мањи делови другог ешелона СК, поседују преграде положаја да би се спречило ширење непријатеља у стране извршеног пробоја. Извучене снаге са главног одбранбеног појаса и тенковске заседе пружају узастопни отпор и навлаче непријатељске тенкове под ватру ППТР и под бочни удар другог ешелона СК и тенковске резерве.

После снажног налета авијације и артиљериске ватре противнапад свим расположивим снагама СК најчешће се врши у бок непријатеља са циљем да се уништи и поново успостави предњи крај главног одбранбеног појаса.

Густина тенкова у саставу другог ешелона СК, приликом извршења противнапада на главном правцу, треба да одговара густини тенкова у саставу стрељачких јединица при наступним дејствима. (Најмање један тенковски батаљон на 1 км фронта).

Командант СК је дужан да изда претходно наређење за извршење противнапада чим утврди правац главног удара непријатеља, а у сваком случају најмање 2—3 часа пре одређеног почетка противнапада, како би се могло извршити благовремено посудање полазних положаја за извршење противнапада, постављање допунских задатака и организација садејства.

Ако непријатељски тенкови и самоходна оруђа, после пробоја главног одбранбеног појаса, без подршке или уз слабу подршку пешадије, покушају да овладају другим одбранбеним појасем, тенковска резерва, ППТР и ПОЗ СК треба самостално и без одлагања да изврше противнапад како не би пропустили повољан моменат за уништење тако изолованих непријатељских делова.

Ако наступају јако надмоћне непријатељске тенковске и пешадиске снаге, онда други ешелон, тенковска и ППТР треба благовремено да поседу други одбранбени појас на правцу њиховог главног удара са циљем да им ватреним дејством, још на даљњим отстојањима, нанесу што веће губитке, успере или зауставе њихово даље наступање и створе повољне услове за интервенцију и маневар другог ешелона армије. Ако непријатељ располаже изразито великом надмоћношћу у пешадији, борба на другом одбранбеном појасу води се слично као и на главном појасу, а ако је непријатељ јако надмоћан у тенковима и самоходним оруђима, онда дејствују и све стрељачке јединице у првом реду за рачун ојачања противтенковске одбране.

Самоходна артиљерија, која је придата СК, начелно улази у састав тенковске резерве. Она нарочито долази до изражаја при извршењу самосталног противнапада тенковске резерве СК када је подршка остале артиљерије недовољна, као и приликом заустављања напада надмоћнијих непријатељских тенковских снага на противтенковској линији. Тада самоходна артиљерија, распоређена иза међупростора, крила и бокова тенкова, даје противтенковској одбрани потребну упорност и дубину.

Одвојена употреба тенкова и самоходне артиљерије начелно није препоручљива, јер се оба вида оружја по својим особинама и борбеним могућностима у свим случајевима допуњују.

Командно место тенковске резерве СК обично се налази у њеном очекујућем рејону. Командант тенковске резерве мора имати сигурну и непрекидну везу са командантом СК, командантом артиљерије, командантом другог ешелона СК и ППТР, а пре и у току противнапада и са командантом оне стрелачке јединице у чијем се рејону изводи противнапад. До пријема наређења за употребу резерве он се обично налази на осматрачници команданта СК, јер одатле има највише могућности да прати развој ситуације и да најбоље схвати намере команданта СК. Пошто прими наређење за употребу резерве од команданта СК (обично на његовој осматрачници), командант тенковске резерве одлази код своје јединице, лично проверава њену борбену готовост и води је одређеним правцем. Само изузетно може се наредити да тенковска резерва крене и без њега, али и у том случају он је мора стићи пре но што она дође на полазни положај, односно противтенковску линију.

У току борбе командант се налази у свом командном тенку у борбеном поретку тенковске резерве и креће се од једног до другог погодног места између борбеног ешелона и резерве. У сваком случају, он треба да се налази тамо где је његово присуство најпотребније и одакле може најлакше да испољи свој утицај на дејство своје јединице.

На командном месту СК треба да се налази један официр из штаба тенковске резерве са средствима везе, а тенк команданта тенковске резерве начелно треба да располаже са радиостаницом укљученом у мрежу личних радиостаница команданта СК.

Радио веза је основно средство за одржавање везе, затим официри за везу у оклопљеним или теренским колима, курири мотоциклисти и светлосни сигнали (ракетле, дим у боји, обележавајућа зрна, итд.). Телефонске везе примењују се у очекујућем рејону и на полазним положајима, односно противтенковским линијама. У свим ситуацијама веза треба да се одржава удвојеним средствима.

Материјално-техничко снабдевање тенковске јединице придате СК у позиционој одбрани одвија се под условима релативне стабилности борбеног поретка СК и постојања довољног броја путева за дотур и евакуацију.

За тенковске јединице не треба одређивати посебне позадинске рејоне, пошто се њихови позадински делови размештају у позадинским рејонима општевојних јединица, а њихови позадински ешелони, по могућству, на местима која су недоступна за непријатељске тенкове и у близини резерви општевојних јединица.

Ако је тенковски батаљон придат стрељачком корпусу, онда се његови позадински делови размештају у непосредној близини батаљона на очекујућем положају иза другог одбранбеног појаса.⁶⁾

Ако је тенковска бригада придата стрељачком корпусу, онда се њен први позадински ешелон, начелно, размешта у близини бригаде, иза батаљонских позадинских делова, у очекујућем рејону иза другог одбранбеног појаса, а други позадински ешелон иза трећег појаса.⁷⁾

Пошто у одбрани постоји могућност изненадних напада непријатељских оклопних јединица, мањих диверзантских делова и појединих група падобранаца, као и вероватноћа ометања саобраћаја, снабдевања и евакуације, потребно је да се у конкретној ситуацији позадински делови осигурају потребним деловима борачких јединица и да се простор на коме је извршен распоред позадинских ешелона уреди за кружну одбрану уз одговарајуће мере за ПАО, ПТО и ПХЗ. У том циљу сва возила треба укопати и маскирати, а за људство и материјал изградити склоништа и земуннице.

Аутомобилске колоне за дотур и евакуацију могу бити изложене дејству непријатељске авијације, нарочито у критичним фазама извођења одбране, те их у таквим приликама треба осигуравати деловима борачких јединица снабдених најнужнијим бројем ПА средстава.

Тенковски батаљони снабдевају се са бригадне претоварне станице, која се начелно устројава код другог позадинског ешелона.

Тенкови који су употребљени као непокретне ватрене тачке у борбеном поретку стрељачких јединица, као лутајући тенкови или као тенковске заседе, треба да имају код себе довољну количину муниције, горива и мазива, хране и осталих потреба за вођење дводневне борбе без попуње.

Оштећене тенкове треба што пре упутити у најближи заклон, утврдити степен њихове оштећености, а затим их оправити на лицу места или евакуисати на сабиралиште оштећених возила, првенствено по паду мрака, ако то ситуација дозвољава. Евакуација оштећених тенкова мораће се често вршити под заштитом специјално за то одређене стрељачке јединице и уз подршку артиљериске и минобацачке ватре.

* * *

Због велике покретљивости савремених оклопних јединица, повећане моторизованости стрељачких јединица и артиљерије и изразите мобилности масовне авијације, нападач је у стању да за релативно кратко време промени правац удара и да своје нападе изведе и на неподвиженим правцима, чиме је и савремена одбрана стављена пред тежак задатак. Баш због такве неиз-

⁶⁾ У позадинске делове тенковског батаљона спадају: радионица, трактор за евакуацију оштећених возила, батаљонско превижалиште са санитарским аутомобилом, кухиње и камиони са залихом горива и муниције, хране и осталих борбених потреба. Поред возећих резерви, према ситуацији, стварају се и резерве сложене на земљи. Тенковски батаљон попуњава се свим борбеним потребама из претоварне станице тенковске бригаде из чијег је састава.

⁷⁾ У први позадински ешелон тенковске бригаде улазе: превижалиште, евакуационе групе, возила са резервним деловима, храном, горивом и мазивом, сабиралиште оштећених возила и остале борбене потребе. У други позадински ешелон спада остатак резерви.

весности свака одбрана треба да буде жилава, упорна, активна и покретна, тим пре што постоје сви изгледи да ће нападна борбена средства, која на паду дају велику силину удара и висок темпо наступања, у будућем рату бити још масовније примењена.

Правилно предвиђање, благовремено откривање намера непријатеља и брзо реаговање целисходним маневром свих расположивих снага из дубине одбране и дуж фронта, сачињавају суштину савремене одбране.

Одбрана се не може успешно изводити ако се не располаже јаким и бар делимично брзо покретљивим резервама, нарочито у оквиру СК, јер се поступним противнападима разједињеним и slabим снагама у одбрани не могу постићи жељени резултати.

Тенковске и механизоване јединице су у стању да својим присуством ојачавају жилавост стрељачких јединица на угроженим правцима, да из заседа непријатељу наносе неочекиване ударе и тешке губитке и да у тесном садејству са осталим родовима војске изводе масовне противнападе на непријатеља у циљу његовог уништења и успостављања првобитног предњег краја одбране.

При употреби тенкова у одбрани не треба губити из вида да они, због своје јаке ударне и ватрене моћи, оклопљености и покретљивости, претстављају изразито офанзивно средство. Зато тенковске јединице, које су придате СК у позиционој одбрани, у првом реду треба искористити за тенковску резерву, јер ће у том својству највише допринети успешном извршењу задатка стрељачког корпуса. Њихов успех биће утолико потпунији и већи уколико се њихова дејства изведу у тешњем садејству са јаким стрељачким и инжењерским јединицама и уз моћну подршку артиљерије и авијације.
